

SPTŠ

Murska Sobota

Referat iz zgodovine

Tema: Nastanek ZDA

Z geografskimi odkritji in osvajanji so si nekatere evropske države pridobile velik vpliv v novo odkritih predelih sveta. Ozemlja so spremenile v svoje kolonije, med katerimi so nekatere imele precejšno samostojnost in bile le trgovske postojanke matičnih držav, druge pa so se morale v celoti podrediti evropskim gospodarjem. Staro selci so morali častiti njihove vladarje, sprejeti državne sisteme in nove bogove, sčasoma pa tudi jezik in kulturo. Gospodarsko kolonij je bilo v celoti podrejeno pridobivanju surovin in proizvodnji blaga za evropski trg. Neizprosnost novih oblastnikov v novih kolonijah dokazuje širjenje suženjstva, ki ga Evropa sama dolgo ni več poznala.

ZDA so se v 19. stoletju razvile iz nerazvite poljedelske države v industrijsko velesilo. Naraščanje števila prebivalstva (gospodarsko in ozemeljsko napredovanje), je do 1900 izoblikovalo razgibano, etnično raznoliko republiko, ki je segala od Atlantskega do Tihega oceana. Sama preobrazba pa ni potekala povsem gladko. Poleg težav, ki so spremljale velikanske družbene premike, so se ZDA sredi stoletja soočile tudi z nasprotji v državi zaradi suženjstva in pravic posameznih zveznih držav, ki so grozila, da bodo uničila Unijo. Sam spor je vodil h krvavi državljanski vojni med Severom in Jugom, v kateri je zmagal industrializirani Sever. Čeprav je velika večina Američanov z zadovoljstvom sprejela nastanek močnejše osrednje vlade 1787, je prvotno enotnost, ki jo je prinesla ustava, hitro spodkopal spor zaradi same prihodnosti države. Federalisti, simpatizerji ministra za finance Alexandra Hamiltona, so zahtevali dober finančni sistem, ki bo prinesel kapital v industrijo in trgovino. Na drugi strani pa so demokratski republikanci, simpatizerji predsednika Thomasa Jeffersona, zagovarjali kmetijsko gospodarstvo, v katerem bi posamezne države preprečevale pretirano moč zveznih oblasti. Ameriške želje po osvojitvi Kanade in napadalna britanska gospodarska politika so leta 1812 pripeljale do druge vojne med državama. Vse skupaj se je vleklo do 1814, vendar se je zaključil z vojaško neodločeno pozicijo. Novoangleški federalisti so se spogledovali tudi z izdajo in tako pripomogli k pospešenemu razpadu svoje stranke. Sredi 30. let 19. st. je večina Jeffersonovih pristašev prestopila v novo, Jugu naklonjeno demokratsko stranko predsednika Andrewa Jacksona, ki je podpirala idejo o razširjenju ZDA prek celotne Severne Amerike. Kljub industrijski rasti (gradnja prekopov in železnic po 1825), so bile ZDA ob koncu državljanske vojne še vedno država z razvitim kmetijstvom. Življenjski cilj številnih Američanov je bil, da bi imeli svojo lastno kmetijo. Zato se je v 19. st. množično selilo na zahod, saj jih je vabilo dejstvo, da se bodo lahko naselili na plodni zemlji misisipijskega bazena in ob tihomorski obali. Sam proces pa je povzročil preseljevanje večine prvotnih plemen v oddaljena, gospodarsko nerazvita mesta -

rezervate. Odkritje boljšega stroja za odstranjevanje semen iz bombaža ter nakup ozemlja Louisiane, ki ga je od Napoleona odkupil predsednik Jefferson za 11.5 milijona dolarjev, je pripomoglo h gojenju bombaža globlje na jugozahod in povečalo potrebo po sužnjih za obdelovanje samih plantaž. Kljub širjenju domačega gibanja za odpravo suženjstva, večina severnjakov ni želela ogroziti Unije s protestom proti suženjstvu. Vendar je ameriška vojaška zmaga nad Mehiko priborila širok ozemeljski pas in sprožila debate o tem ali naj na novih ozemljih prepovedo suženjstvo. Kongres je 1854 sprejel zakon o Nebraski in Kansasu, s katerim je razveljavil prepoved suženjstva na severu-zahodu države. S tem zakonom so vsa na novo pridobljena ozemlja odkrito odprli suženjski delovni sili, vročekrvneži s Severa in Juga pa so se zato, da bi iz Kansasa naredili državo, zapletli v gverilsko vojno. Kriza se je poglobljala, kajti vladajoči južnaški razred plantažnikov je v očeh severnjakov ogrožal njihovo lastno svobodo in tako so začeli voliti novo republikansko stranko. Ta organizacija je zahtevala zvezno prepoved suženjstva. Na drugi strani pa so bili južnjaki prepričani, da njihovo na sužnjih zasnovano družbo ogrožajo borci za odpravo suženjstva. Ko se je demokratska stranka zaradi suženjskega vprašanja razdelila na dve struji - severno in južno, je 1860 republikanski kandidat Abraham Lincoln zmagal na predsedniških volitvah. Sedem držav skrajnega Juga se je na to odzvalo tako, da se je odcepilo (secesija) od Unije in ustanovitvijo neodvisne Konfederacije. Ko so konfederalisti aprila 1861 pri trdnjavi Sumter v Južni Karolini bombardirali zvezne čete, je večina Američanov sklepala da bo boj kratkotrajen. Vendar so se motili. Jug je kljub neugodnejšemu položaju zdržal še štiri leta. V tej prvi veliki sodobni vojni v zgodovini je umrlo 600 000 mož, tako belcev kot črncev. Zmaga Severa v državljanski vojni je ohranila Unijo ter prineslo prepoved suženjstva. Prinesla pa je tudi nove težave. Kako naj se Jug znova vklopi v zvezno državo in kaj naj storijo s 4 milijoni nekdanjih sužnjev? Republikanski radikalci so upali, da se jim bo po umoru Lincolna 14. aprila 1865 njegov naslednik Andrew Johnson pridružil pri poskusih za družbeno obnovo južnjaške družbe. Johnson, ki je bil po rodu iz Tennesseeja, se je v resnici izkazal za zaveznika poraženega razreda plantažnikov. Razvnel se je oster politični boj, med katerim so se republikanski radikalci združili v naporih za to, da bi črnici na Jugu dobili volilno pravico. V 70. letih 19. st. so najjužnejše zvezne države z visokim odstotkom črnskega prebivalstva prvič v zgodovini ZDA poslale v kongres temnopolte poslance. Vendar so Severni volivci po nastopu gospodarske recesije 1873 izgubili zanimanje za obnovo dežele, republikanci pa so prepustili svoje Južne zaveznike rasistični belopoltni večini. V 90. letih 19. st. so zakoni nekaterih držav temnopoltnim odvzeli volilno pravico in vse do sredine 20. st. so ostali drugorazredni državljani.

Evropsko osvajanje Novega sveta je bilo usmerjeno v izkoriščanje naravnih bogastev in cenene delovne sile. Evropski naseljenci so organizirali življenje po svoje in se začeli vse bolj ločevati od nekdanje evropske domovine. Iz odpora kolonistov proti angleški domovini so nastale Združene države Amerike, moderno organizirana federativna država. Ker je v Evropi v začetku 19. stoletja do obnove starih režimov, so ZDA še naprej ostale »dežela prihodnosti« z neomejenimi možnostmi gospodarskega vzpona, politične svobode in (vsaj za belce) tudi enakosti. Temna lisa na pogosto idealizirani podobi ameriške demokracije je bil njihov odnos do črnih sužnjev in staroselskih Indijancev.

Literatura: S. Berzelak, zgodovina 1, Ljubljana 2002, str: 211 – 215
M. Beazley, zgodovina 2, Ljubljana 1984, str: 65, 156, 256, 257
http://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0irjenje_ZDA